

РОЗДІЛ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

АНАЛІЗ РІВНЯ ПРОДОВОЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ANALYSIS OF THE LEVEL OF FOOD SUPPLY

УДК: 338.439.63.053.3

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct50-1>

Волошко Н.О.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки та управління
національним господарством
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара

Шахова Ю.С.

студентка
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара

Voloshko Nataliia

Oles Honchar Dnipro National University
Shakhova Yuliia
Oles Honchar Dnipro National University

У статті розглянуто основні тенденції поширення продовольчої проблеми, нестачі продуктів харчування та продовольчої безпеки країн світу, визначено першопричини цього процесу, основні фактори впливу та його подальший розвиток. Розкрито особливості цієї проблеми за регіонами та поширення помірної та важкої форми недоїдання по регіонах та загалом у світі. Виділено країни, що найбільше потерпають від цієї проблеми. Проаналізовано індекс глобальної продовольчої безпеки та рейтинг країн у ньому. Досліджено індекс орієнтованості на сільське господарство за різними групами країн та виділено основні тенденції інвестування у сільське господарство. Виокремлено обсяги випуску сільськогосподарської продукції за робочий день за окремими країнами. Досліджено вирішення проблеми дрібних виробників через залучення інвестицій, як комерційних, так і державних. Визначено явище продовольчої безпеки та її вплив на національну безпеку кожної окремої країни.

Ключові слова: глобальна продовольча проблема, голод, продовольча безпека, продукти харчування, індекс орієнтованості на сільське господарство.

В статье рассмотрены основные тенденции распространения продовольственной

проблемы, нехватки продуктов питания и продовольственной безопасности стран мира. Прежде всего определены первопричины этого процесса, основные факторы влияния и его дальнейшее развитие. Раскрыты особенности этой проблемы по регионам и распространение умеренной и тяжелой формы недоедания по регионам и в целом в мире. Выделены страны, которые больше всего страдают от этой проблемы. Проанализирован индекс глобальной продовольственной безопасности и рейтинг стран в нем. Исследован индекс ориентированности на сельское хозяйство по различным группам стран и выделены основные тенденции инвестирования в сельское хозяйство. Выделены объемы выпуска сельскохозяйственной продукции за рабочий день по отдельным странам. Исследовано решение проблемы мелких производителей через привлечение инвестиций, как коммерческих, так и государственных. Определено понятие продовольственной безопасности и ее влияние на национальную безопасность каждой отдельной страны.

Ключевые слова: глобальная продовольственная проблема, голод, продовольственная безопасность, продукты питания, индекс ориентированности на сельское хозяйство.

The article considers the main trends in the spread of the food problem, food shortages and food security in the world. First of all, the root causes of this process, the main factors of influence and its further development are determined. The article determinates globality, prevalence and priority of food problem. The essence, causes and factors of the global food problem are clarified. The role of the global food problem in the context of world trade is described. The peculiarities of this problem by regions and the spread of moderate and severe forms of malnutrition in the regions and in the world as a whole are revealed. The general picture of famine in the African region, which is considered the most vulnerable to this problem, the Asian region, Southern and Western Europe, Latin and North America is determined. The percentage of people who do not eat is considered from 2005 to 2019 in each region in separate forms. The countries that suffer the most from this problem and are leaders in ensuring food security for their own population is identified. The countries that suffer the most from the problem of malnutrition and ways to solve their problem are identified. The phenomenon of food security and its impact on the national security of each country is identified. The index of global food security and the rating of countries in it are analyzed. The index of orientation to agriculture by different groups of countries is studied, the leaders and outsiders of this rating according to this index and the main changes in the development of countries in this area are identified. The main trends of investing in agriculture are highlighted, namely to provide food to the population in need. The measurement of agricultural productivity and income of small food producers is considered as a tool to ensure a high level of food security. The volumes of agricultural output per working day by individual countries are highlighted. The solution of the problem of small producers through the attraction of investments, both commercial and state, is investigated. The prospects and development of further research into the problem of world hunger are depicted.

Key words: global food problem, hunger, food security, food, agricultural focus index.

Постановка проблеми. Сучасна система суспільного устрою все частіше зіштовхується з різними соціально-економічними проблемами, котрі стають глобальними. Однією із найвагоміших глобальних проблем є проблема забезпечення продовольчої безпеки, що проявляється у нестачі продовольства, адже їжа – це благо, без якого життя людини неможливе. Ефективне вирішення зазначеної проблеми неможливе без об'єднання зусиль усіх суб'єктів міжнародного співтовариства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми продовольчої безпеки привертають

увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. Значний внесок у вивчення цих процесів зробили вітчизняні та закордонні вчені, такі як: М.І. Туган-Барановський, М.О. Нартов, А. Льюїс, Л.Л. Гнатишин, К.В. Васьківська, П.К. Джоші та інші, більшість із яких вважають, що саме від системних зусиль держав залежить подолання глобальної продовольчої проблеми. Проте розроблення шляхів подолання глобальної продовольчої проблеми в умовах гуманітарної кризи залишається актуальним, а деякі аспекти – недостатньо вивченими.

Постановка завдання. Продовольча проблема з кожним роком стає більш глобальним явищем та потребує уваги з боку кожної країни-члена світового співтовариства. Продовольча проблема вимірюється рівнем продовольчої безпеки кожної окремої країни – можливості країни забезпечити населення продуктами харчування за рахунок національного виробництва чи за допомогою імпорту продовольства. Країни з низьким рівнем розвитку найбільше потерпають від цієї проблеми через нестачу ресурсів та потребують допомоги від найбільш розвинених країн і міжнародних організацій. Метою статті є висвітлення проблематики поширення голоду на глобальному рівні та оцінка стану продовольчої проблеми країн світу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Продовольча проблема є однією з основних проблем, незалежно від соціально-економічного рівня розвитку та політичного устрою. З розвитком транспортно зв'язку та налагодженням світової торгівлі ця проблема дещо зменшилась, але не зникла [1, с. 9]. Брак продуктів харчування є складним та багатограним питанням, що об'єднує в собі різноманітні сфери життєдіяльності та має розглядатися з погляду політичного устрою, економічної системи, традицій виробництва сільськогосподарських продуктів тощо.

Продовольчу проблему можна визначити як явище, за якого виникає дефіцит харчових продуктів і нестача кількості калорій та необхідних вітамінів для людського організму. Тобто це можливість Землі прогодувати наявне та майбутнє населення [2, с. 16].

Одним із головних факторів спричинення цієї проблеми є високий рівень народжуваності. В основному така тенденція спостерігається саме в країнах, що розвиваються, які через відсталість свого соціально-економічного розвитку не в змозі прогодувати власне населення, тоді як розвинені європейські країни показують тенденцію до від'ємного природного приросту [3, с. 78–79].

Політична ситуація світової спільноти завжди була і є напруженою. І хоча міжнародні організації намагаються скооперувати розвинені країни для допомоги бідним країнам у боротьбі з голодом, проблема все ж таки залишається. Індустріалізація виробництва та втрата привабливості сіл для проживання викликають збільшення процесу урбанізації і, як наслідок, занепад сільськогосподарської сфери. Багато африканських країн, котрі виживали за рахунок продуктів із власних ферм та городів, голодують через вплив прогресу на сільськогосподарську галузь [4, с. 69].

Дані, наведені на рис. 1, наглядно демонструють, що починаючи з 2014 року чисельність населення, яке потерпає від голоду, у світі помірно зростає. За оцінками, близько 690 мільйонів людей у світі (8,9% населення світу) в 2019 році недоїдали. Зараз від недоїдання страждає майже на 60 мільйонів осіб більше, ніж у 2014 році, коли поширеність недоїдання становила 8,6%, це на 10 мільйонів осіб більше, ніж у 2018 році.

Дані по регіонах виглядають таким чином: у Субсахарській Африці станом на 2019 рік показник недоїдання становив 22% населення (або 235 млн

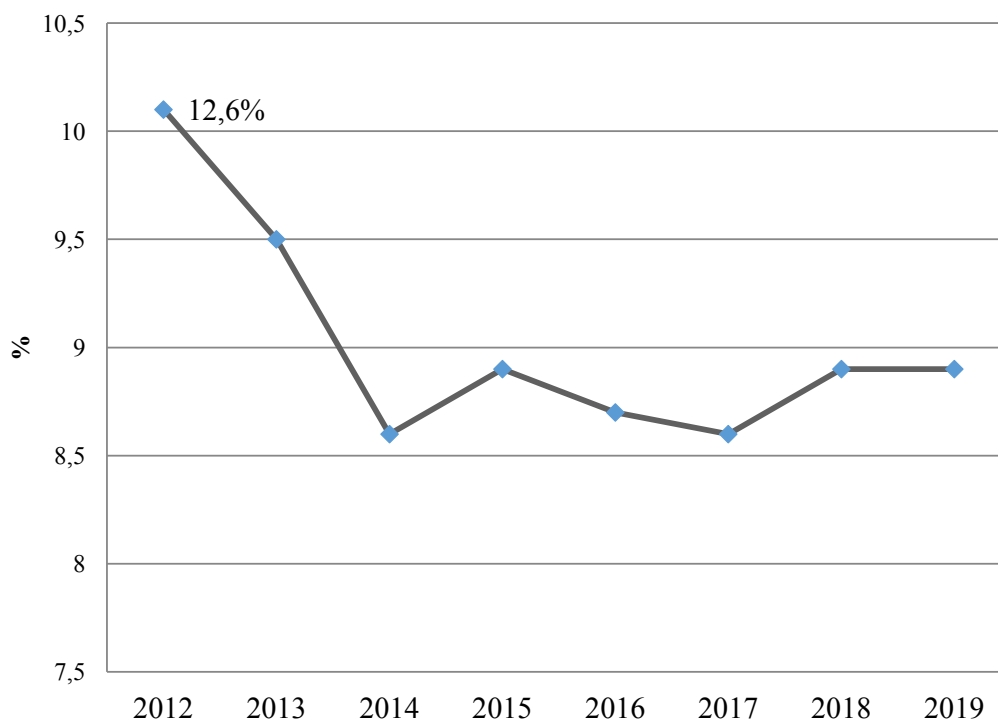

Рис. 1. Частка людей, що недоїдають, у світі, 2012–2019 рр.

Джерело: складено автором за даними [5]

осіб), порівняно з 2015 роком цей показник зріс на 0,8%. А порівняно з країнами Західної Азії та Північної Африки (рівень недоїдання становить 9%, що відповідає середньосвітовому рівню) він вищий більш ніж у два рази. Проте в Західній Азії і Північній Африці спостерігається значне погіршення ситуації з 2015 року: рівень поширеності недоїдання виріс з 8,6% до 9%.

У 2019 році понад 37% (259 млн осіб) всіх тих, хто недоїдає у світі, живе в Центральній і Південній Азії, порівняно з 2015 роком кількість населення, що голодує, знизилася на 5,8 млн осіб. Показник недоїдання в цьому регіоні становить 13%, що нижче на 9% за цей показник для країн Субсахарської Африки.

У Латинській Америці і Карибському басейні показник недоїдання становив у 2019 році 7,4%, що нижче світового показника (8,9%). За останні роки масштаби голоду в цьому регіоні виростили: число тих, хто недоїдає, збільшилося на 9 млн за період між 2015 і 2019 роками.

За останніми даними можна припустити, що 9,7% населення світу (746 млн осіб) у 2019 році зіткнулися з важкою формою відсутності продовольчої безпеки. Важка форма відсутності продовольчої безпеки і недоїдання – пов'язані поняття, які відображають масштаби хронічного голоду. У всіх регіонах світу, за винятком Північної Америки, Європи, Західної Азії і Північної Африки, поширеність важкої форми відсутності продовольчої безпеки виросла за період 2015–2019 років.

У 2019 р. 16% (понад 1,25 млрд осіб) населення світу відчували відсутність продовольчої безпеки в помірній формі (рис. 2). Населення, що зіткнулося з відсутністю продовольчої безпеки в помірній формі, не обов'язково страждає від голоду, воно позбавлено доступу до достатньої кількості поживних харчових продуктів.

Поширеність у світі відсутності продовольчої безпеки в помірній або важкій формі у 2019 році оцінюється в 25,9% – це два мільярди людей. Загальна поширеність відсутності продовольчої безпеки на глобальному рівні за п'ять років зростає через поширення помірної форми відсутності продовольчої безпеки.

У країнах Субсахарської Африки спостерігаються найвищі рівні загальної поширеності відсутності продовольчої безпеки. Найвищим рівнем зростання характеризується показник відсутності продовольчої безпеки в Латинській Америці і Карибському басейні: з 22,9% у 2014 році до 31,7% у 2019 році, що викликано різким зростанням показника в Південній Америці.

Вимір продуктивності сільського господарства і доходів дрібних виробників продовольства має вирішальне значення для забезпечення високого рівня продовольчої безпеки, яка передбачає подвоєння доходів та продуктивності виробництва [7, с. 151]. На рис. 3 представлено країни, що мають проблеми із забезпеченням населення продуктами харчування. Це країни з найменшим рівнем продовольчої безпеки – країни Африки.

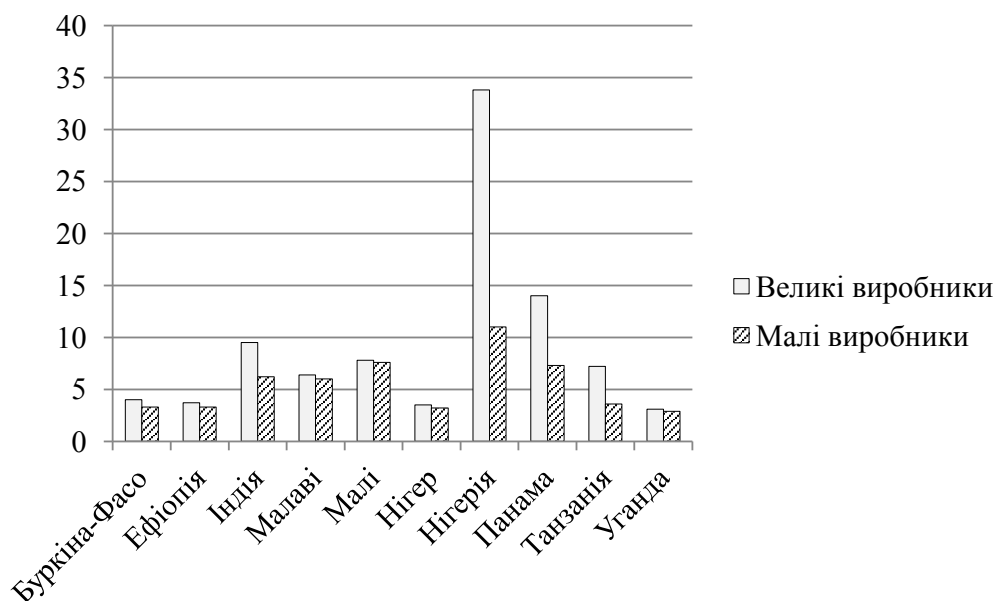
Отже, з рис. 3 видно, що у дрібних виробників продовольства продуктивність систематично нижча, ніж у великих. Доходи дрібних виробників продовольства становлять менше половини доходів великих виробників. Таким чином, без підтримки ззовні конкурентоспроможність малих фермерських господарств значно знижується. Через такий натиск продукція малих виробників залишатиметься лише для національного спожитку, що призведе до дефіциту продовольства на ринку цих держав.

Державні інвестиції в сільське господарство можуть підвищити продуктивність, залучити приватні інвестиції і сприятимуть скороченню масштабів бідності і голоду. Ключовим показником державного

Рис. 2. Регіональне розподілення населення, що зазнає помірної або важкої форми відсутності продовольчої безпеки за 2019 рік, млн осіб

Джерело: складено автором за даними [5]

Рис. 3. Обсяг випуску сільськогосподарської продукції за робочий день за окремими країнами, за ПКС у 2019 році, в постійних цінах 2011 року, в міжнародних доларах

Джерело: складено автором за даними [6]

інвестування в сільське господарство є Індекс орієнтованості на сільське господарство (ІОСХ), який порівнює внесок держави в сільське господарство із внеском цього сектору у ВВП [8, с. 109].

Обсяг інвестицій у сільське господарство щодо його внеску в економіку знижувався в більшості регіонів з 2012 року. У період 2012–2019 років ІОСХ, який визначається за структурою державних витрат, впав у світі з 0,42 до 0,28; у Східній і Південно-Східній Азії різко впав з 0,96 до 0,33 та знизився з 0,58 до 0,43 в Західній Азії і Північній Африці (рис. 4).

Нині регіонами з найвищим ІОСХ є Північна Америка і Європа, Західна Азія і Північна Африка. Єдині два регіони, де ІОСХ різко збільшився, – Центральна та Південна Азія й Океанія (за винятком Австралії і Нової Зеландії), в яких у 2013 році відзначався найнижчий ІОСХ і які змогли його підняти, збільшивши інвестиції в сільське господарство.

Подолати глобальну продовольчу проблему можливо за рахунок комплексу синергетичних стратегічних напрямів:

1. Всебічний аналіз проблеми. Кожна держава повинна володіти даними щодо чинного становища в області продовольчої безпеки та наявності продовольчих запасів для подальшого забезпечення населення продуктами харчування, у тому числі їх фінансової доступності.

2. Визначення факторів, що впливають на доступ до здорового раціону. Необхідно виявити фактори, що впливають на вартість поживних харчових продуктів, та виявити ступінь, в якому продовольче середовище здатне забезпечити фізичний,

фінансовий та соціальний доступ населення до здорового харчування. Організувати міжгалузеві консультації щодо надання гарантій доступу громадян до продовольства у всіх формах із залученням державного сектору, підприємств та громадян.

3. Задоволення потреб найбільш уразливих груп населення. У руслі підготовки до глобального подолання продовольчої проблеми слід забезпечити функціонування ефективних механізмів соціального захисту та надання підтримки в надзвичайних ситуаціях, що дозволить скоротити досі неприйнятно великі масштаби голоду і неповноцінного харчування у всіх його формах.

4. Визначення політичних заходів та інвестицій, які сприяють перетворенню продовольчих систем. Слід узгодити політичні заходи та інвестиції у соціально-економічній сфері, що забезпечують більш цілеспрямовану орієнтацію продовольчих систем на потреби харчування, що розширить доступ усього населення до здорового харчування.

5. Виконання політичних рекомендацій та моніторинг результатів. Слід забезпечити реалізацію політичних заходів відповідно до узгоджених пріоритетів, підкріпити їх необхідними законодавчими актами та інвестиційними планами. Слід сформувати засновану на об'єктивній інформації систему моніторингу, що дає змогу відстежувати прогрес досягнення подолання глобальної продовольчої проблеми.

Висновки з проведеного дослідження. Аналіз проблеми продовольчого забезпечення свідчить про те, що проблема з кожним роком загострюється. Важка форма недоїдання поширюється у країнах із найнижчим рівнем соціально-економічного

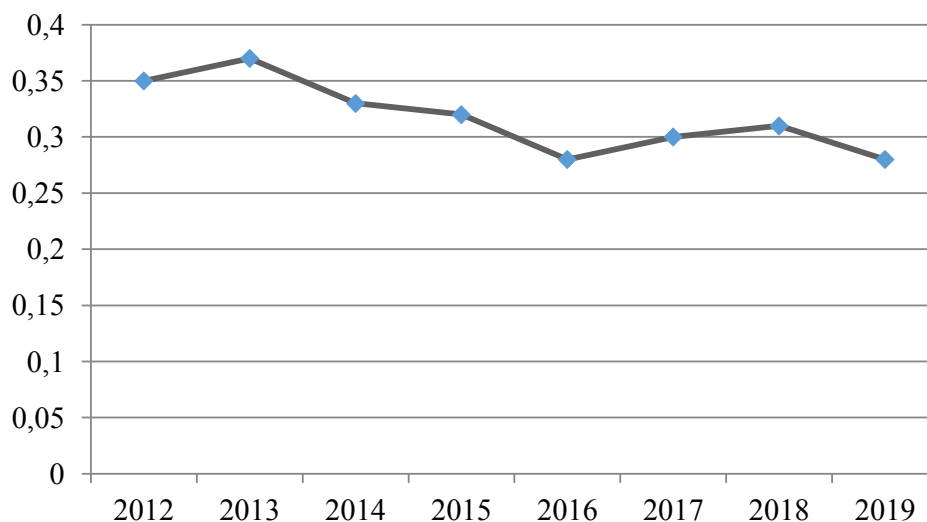

Рис. 4. Індекс орієнтованості на сільське господарство, який визначається за структурою державних витрат у світі, 2012–2019 рр.

Джерело: складено автором за даними [5]

розвитку, переважно країнах Африки та Азії, та становить 9,9% світового населення. Помірна форма недоїдання є більш поширеною – 25,1% населення (понад 2 млрд людей), вона спричинює проблеми ожиріння та недоїдання. Як і раніше, першість у рейтингу країн із забезпечення продовольчої безпеки займають країни з високим рівнем розвитку, навіть ті, що не мають можливості для виробництва продовольства із природних ресурсів, використовують альтернативні способи або забезпечують населення імпортованими продуктами харчування. На останньому місці рейтингу – найменш розвинені країни: Нігер, Бурунді, Ємен.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Юрчишин В.В. Торговельні війни сучасності та їх вплив на економічне зростання і розвиток у світі та Україні. Київ : Заповіт, 2019. 190 с.
2. Стариченко Є.М. Прогнозування рівня продовольчої безпеки України: дис. на здоб. наук. ст. канд. екон. наук: 08.00.03. Біла Церква, 2019. 187 с.
3. Корчагин Ю.А. Человеческий капитал : фактор развития или деградации? : монография. Воронеж : ЦИРЭ, 2015. 252 с.
4. Чайка Т.О. Развитие производства органической продукции в аграрном секторе экономики Украины : монография. Донецк : Вид-во «Ноулідж» (донецьке відділення), 2013. 320 с.
5. Перспективи подолання глобального голоду (за даними ФАО). URL: <http://www.fao.org/3/CA1552RU/ca1552ru.pdf> (дата звернення: 13.09.2020).
6. Аналіз продовольчої безпеки (за даними ВПП). URL: <https://ru.wfp.org/food-security-analysis> (дата звернення: 13.09.2019).
7. Бородіна О.М. Соціоекономічний розвиток сільського господарства і села: сучасний вимір/ за ред. д-ра екон. наук, проф., чл.- кор. НАН України О.М. Бородіної. Київ, 2012. 320 с.

8. Однорог М.А. Особливості інвестиційної діяльності в аграрному секторі. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2015. № 126 (ч. II). С. 108–115

REFERENCES:

1. Jurchyshyn V.V. (2019) Torghoveljni vijny suchasnosti ta jikh vplyv na ekonomichne zrostanja i rozvytok u sviti ta Ukraini [Modern trade wars and their impact on economic growth and development in the world and in Ukraine]. Kyiv: Zapovit. (in Ukrainian)
2. Starychenko Je.M. (2019) Proghnozuvannja rivnja prodovoljchoji bezpeky Ukrainy [Forecasting the level of food security in Ukraine] (PhD Thesis), Bila Tserkva.
3. Korchagin Ju.A. (2015) Chelovecheskij kapital: faktor razvitija ili degradacii? [Human capital: a factor of development or degradation?]. Voronezh CIRJe, 252 p.
4. Chajka T.O. (2013) Rozvytok vyrobnyctva orghnichnoji produkciji v aghrarnomu sektori ekonomiky Ukrainy [Development of organic production in the agricultural sector of Ukraine's economy]. Donetsk: "Noulidzh". (in Ukrainian)
5. Food and Agriculture Organization (2020) Perspektyvy podolannja gholobalnogho gholodu [Prospects for overcoming global hunger]. Available at : <http://www.fao.org/3/CA1552RU/ca1552ru.pdf> (accessed 13 September 2020).
6. World food programme (2020) Analiz prodovoljchoji bezpeky [Food security analysis]. Available at : <https://ru.wfp.org/food-security-analysis> (accessed 13 September 2020).
7. Borodina O.M. (2012) Socioekonomichnyj rozvytok siljskoghho ghospodarstva i sela: suchasnyj vymir [Socio-economic development of agriculture and rural areas: modern dimension]. Kyiv. (in Ukrainian)
8. Odnorogh M.A. (2015) Osoblyvosti investycijnoji dijajlnosti v aghrarnomu sektori [Features of investment activity in the agricultural sector]. *Current issues of international relations*, vol. 126, no. 2, pp. 108–115.